

Andere tijden, andere coöperaties

De NCR is 75 jaar geleden opgericht. In die tijd is de NCR uitgegroeid van een belangenbehartigende organisatie naar een ontmoetings- en kenniscentrum. Er is veel veranderd, maar natuurlijk staat het ondersteunen en bevorderen van coöperatief ondernemerschap nog steeds centraal.

Cynthia Griffioen

Zoals al eerder werd beschreven in Coöperatie¹ is de NCR in de crisistijd van de jaren '30 opgericht. Ten tijde van het 50-jarig jubileum, in de 80-er jaren, kende Nederland grote economische problemen en een hoge werkloosheid. Ook dit jubileumjaar was er sprake van een recessie. Het rapport van het LEI over de inkomens in 2009 bevestigde dat vele land- en tuinbouwsectoren een uitzonderlijk moeilijk jaar kenden, nadat 2008 ook al als een matig jaar te kenschetsen was.

JUBILEUMBIJEENKOMST

Het 25-jarig bestaan van de NCR werd in 1959 met een jubileumbijeenkomst (zie foto) herdacht. In zijn jaarrede vraagt de toenmalig voorzitter zich af hoe het staat met het coöperatie-idealisme anno 1959. De vereniging had toen 23 leden en 13 medewerkers. Doelstelling was destijds onder meer 'verspreiding en verdediging van de coöperatieve gedachte', en 'behartiging en bevordering van de belangen der coöperatieve vereniging in werkelijke zin'. In 1984, de NCR telt dan 27 leden, is het behartigen van de belangen van land- en tuinbouw en het versterken van de marktpositie hiervan eveneens als doelstelling in de statuten opgenomen. Door de jaren heen heeft de NCR zich altijd ingespannen voor haar achterban op het vlak van belasting, wetgeving, voorlichting, opleiding en onderwijs, en advisering. De thema's in de belangenbehartiging en lobby varieerden. Zo zijn position papers geschreven over biotechnologie en agrarisch onderzoek, vele studies en brochures verschenen en diverse commissies ingesteld.

PRIMAIRE COÖPERATIES

Welke veranderingen hebben zich in die driekwart eeuw onder meer voorgedaan? Terwijl in 1934 centrale coöperaties de NCR hebben opgericht zien we nu vrijwel alleen primaire coöperaties met direct lidmaatschap in het ledenbestand. Door concentratie zijn de coöperaties groter geworden en in

aantal verminderd. Ondertussen worden wel nieuwe coöperaties opgericht, de belangstelling hiervoor neemt in het bijzonder toe in andere sectoren dan de agrarische. Met het uittreden van de verbruikcoöperaties in 1970 zijn uitsluitend coöperaties aangesloten die actief zijn in de land- en tuinbouw en in de financiële dienstverlening. Enkele jaren geleden heeft de NCR nogmaals uitgesproken dat de achterban groen zal blijven. In 2006 is in de missie van de NCR de nadruk gelegd op het zijn van een coöperatiekenniscentrum en een platform.

COÖPERATIEF ONDERNEMEN

Voortschrijdende technologie en veranderingen in de maatschappij hebben ook hun weerslag op coöperatief ondernemen. Zo wordt in het NCR-jaarsverslag van 1959 stilgestaan bij het fenomeen van de coöperatieve diepvrieskluizen. In de vijftiger jaren was dit voor particulieren de eerste mogelijkheid om voedsel te koelen. Vooral in provincies met een hoog percentage aan huisslacht steeg het aantal diepvrieskluizen. Eind 1959 waren er naar schatting 500 diepvrieskluizen waarvan er 2/3 op coöperatieve basis werden geëxploiteerd. Een door de NCR ingestelde commissie heeft in datzelfde jaar een onderzoek gedaan naar het opkomende verschijnsel van de loonmestcontracten in de varkenshouderij. De stelling was dat de boer zijn ondernemerschap opgaf in ruil voor een vaste vergoeding voor zijn werk. Vanuit de boer gezien waren financieringsmoeilijkheden of de wens om het bedrijfsrisico te verminderen redenen om voor deze contracten van voerfabrieken of varkenshandelaren te kiezen. De boerenleenbanken hebben in samenwerking met de aankoop- en veeafzetverenigingen een kredietregeling ontworpen speciaal voor het mesten van varkens. Ook bij deze materie bleek dat 'een sterke coöperatie de beste garantie is voor het behoud van persoonlijk ondernemerschap van de boer'. Het maandblad Co-operatie ging in 1959 in op samenwerking

tussen coöperaties en particuliere ondernemingen, bestuursvormen, de opkomst van *motivation research* in de reclame, ledenberichten, de jaarlijkse tweedaagse excursie, verticale integratie, het al dan niet voeren van gedifferentieerde prijs-politiek ten aanzien van de leden en landbouw en landbouwcoöperatie in Engeland.

In datzelfde jaar werd de samenwerking met de drie CLO's, de KNBTB, de CBTB en het KNLC geïntensiveerd. De Europese koepelorganisatie Cogeca bestond toentertijd nog uit de zes landen Duitsland, Frankrijk, Italië en de Benelux.

CO-OPERATIE

Wat gebeurde er nog meer in 1959? In Emmen werd door tuinders de Coöperatieve Warmtecentrale Erica opgericht – een wereldprimeur. In Brabant ontstonden in de tweede helft van de jaren '50 de eerste coöperatieve beregeningsverenigingen en de agrarische bedrijfsverzorging komt opzetten. In Co-operatie is ook te lezen dat de spinnerij van de Coöperatieve Vlasfabriek in Dinteloord, één van de grootste in West-Europa, sluit. De prijzen die de garens halen op de wereldmarkt zijn niet voldoende om de productie-kosten te dekken. Meer sectoren zijn nu niet meer vertegenwoordigd in de NCR. De Vereniging van Coöperatieve Strocartonfabrieken was aangesloten, evenals de verbruikscoöperaties verenigd in Co-op Nederland en de Vereniging van Grasdrogerijen.

BELASTINGWETGEVING

In 1984, ten tijde van het 50-jarig jubileum van de NCR, wordt aangegeven dat coöperaties praktisch geen gebruik maken van de mogelijkheid om niet-bedrijfsgenoten te benoemen in besturen en raden van toezicht, of leden van deze colleges door 'buitenstaanders' te laten benoemen. Door kadervorming van de bestuurlijke organen kunnen boeren en tuinders namelijk zelf hun groter en ingewikkelder

geworden coöperatieve ondernemingen blijven besturen. In datzelfde jaar zijn ook de hervormingen van het EG-landbouwbeleid een belangrijk issue – het productiequotum in de zuivel en de superheffing worden geïntroduceerd. Ook automatisering staat prominent op de agenda's. De NCR riep een commissie Lidmaatschap van de coöperatieve vereniging in het leven, en de belastingwetgeving had de volle aandacht. Daarnaast heeft de NCR de SER geadviseerd over werknemersparticipatie in structuurcoöperaties.

'Een sterke coöperatie is de beste garantie voor het behoud van persoonlijk ondernemerschap van de boer'

Op de NCR-ledenlijst prijken in 1984 nog de Coöperatieve Eierhandel en de loonwerkbedrijven verenigd in FLEC. Zo ook de Coöperatieve Nederlandse Wolfederatie die dit jaar de coöperatieve ondernemingvorm heeft losgelaten.

PLATFORM

In 75 jaar heeft de Nederlandse samenleving en de land- en tuinbouw grote veranderingen ondergaan. Ook de coöperatie heeft zich aan veranderende tijden aangepast en is, zoals ook op de Coöperatiedag is uitgesproken, een moderne ondernemingsvorm die opereert in het belang van de achterban. Coöperatieve ondernemingen hebben een aanzienlijk markt-aandeel en zijn een onmisbaar onderdeel van de economie. De NCR zal zich blijven inzetten als coöperatiekenniscentrum en als platform voor de aangesloten ondernemingen. ■

Voetnoot

1 Zie www.cooperatie.nl voor meer informatie over het 75-jarig bestaan van de NCR